

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Куцаб-Бонк Катажини
на тему «Конвергенція у соціально-економічному просторі транскордонного
регіону в умовах європейської інтеграції», подану на здобуття наукового
ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток
продуктивних сил і регіональна економіка

Актуальність теми дослідження
та її зв'язок з напрямками наукових досліджень

Питанню розвитку транскордонного співробітництва Української держави з сусідніми державами впродовж останніх років приділяється велика увага як на рівні держави загалом, так і на рівні прикордонних регіонів.

Обрання нашою державою проєвропейського вектора розвитку та формування і розвиток політики євроінтеграції ставить питання транскордонного співробітництва з країнами-членами Європейського Союзу, які межують з Україною, на новий рівень, визначаючи формування ефективних та результативних тісних соціально-економічних та культурних взаємовідносин з цими країнами як одну з основних складових загальнодержавної політики. Вихідними умовами для забезпечення транскордонного співробітництва в цьому напрямку є наближеність ступеня економічної міцності прикордонних регіонів, політичне, екологічне становище в регіонах, культурно-релігійна ідентифікація, а також рівень життя населення. Відтак забезпечення конвергенції у соціально-економічному просторі самого транскордонного регіону є особливо актуальним питанням та потребує нового погляду і досліджень для визначення прихованих можливостей та ризиків.

Особливо актуальним в умовах сьогодення є формування транскордонного регіону між Україною та Польською Республікою як країни, що давно підтримує нашу державу на міжнародній арені та виступає в ролі «адвоката» України в ЄС. Це дозволяє стверджувати про реальні можливості формування ефективного транскордонного співробітництва прикордонних регіонів цих двох країн. Тому дисертаційне дослідження Катажини Куцаб-Бонк, в якому особлива увага

приділяється саме взаємозв'язкам між Україною та Польщею, актуальним, своєчасним та потрібним, оскільки і теоретичні дослідження, і певні практичні напрацювання дозволять як зосередити увагу на проблемі розвитку транскордонного співробітництва між країнами, так і забезпечити формування напрямків зближення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів країн та їх взаємодії.

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження є зв'язок дисертаційної роботи Катажини Куцаб-Бонк з тематикою науково-дослідних робіт ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», зокрема: «Методологічні основи та напрями реформування адміністративно-територіального устрою України» (номер державної реєстрації 0114U004401), «Трансформація економічного середовища прикордонних територій в рамках дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» (номер державної реєстрації 0116U004037) та Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень в м. Львові «Інструменти забезпечення економічної безпеки України в умовах зовнішньої агресії» (номер державної реєстрації 0116U001475).

Рівень обґрунтованості та новизни наукових положень, висновків і рекомендацій

Достовірність наукових положень, практичних положень та висновків, які викладені в дисертаційному дослідженні, підтверджується використанням широкої інформаційної бази за темою роботи. При дослідженні питання конвергенції в соціально-економічному просторі транскордонного регіону в умовах євро інтеграційного напрямку розвитку України було проведено аналіз законодавчої на нормативно-правовій бази України та країн-членів Європейського Союзу з обраної теми, а також досліджено законодавство цих країн з питань євроінтеграції, міжнародного співробітництва, регіонального розвитку тощо. Проведений аналіз побудовано на основі вивчення та опрацювання даних Державної служби статистики України та Центрального статистичного офісу

Польщі, а також статистичних даних на рівні регіонів цих країн. Окремо слід звернути увагу на те, що автор звертався також і до спеціалізованих сайтів мережі Інтернет та засобів масової інформації, що свідчить про обізнаність в питанні постійної зміни умов та ситуації, в якій формується транскордонне співробітництво.

Основні результати проведених автором досліджень достатньо обґрунтовані, а їх наукова достовірність не викликає сумніву, оскільки усі висновки сформовано на основі проведених аналітичних та теоретичних досліджень, а також використання сучасних методів дослідження. Особливо доцільно відмітити, що завдання дослідження та положення наукової новизни і висновки дисертації є логічно взаємопов'язаними, а теоретичні та методичні підходи щодо виконання поставленої мети та завдань чітко визначені та обґрунтовані.

Дисертаційне дослідження Катажини Куцаб-Бонк є оригінальною науковою працею. Вона характеризується наявністю послідовної виваженої структурної будови, а за своєю архітектонікою є комплексним та завершеним науковим дослідженням. Зміст роботи та використання автором комплексного підходу до аналізу проблеми свідчить про компетентність та обізнаність автора. Так, автором звернено увагу на категорію інституційної пастки транскордонної дивергенції, визначеної як квазі-ефективний самовідтворювальний інститут, який спричиняє різноприскорений розвиток сусідніх прикордонних територій України та країн-членів ЄС та еволюціонує на основі ефектів координації, сполучення та культурної інерції, при цьому досліджень погляди та напрямки досліджень вчених щодо аналізу інституційної пастки та визначено саме авторські напрацювання в цьому напрямку. Зокрема, автором сформовано механізм нівелювання та уникнення від інституційної пастки (243-245).

Особливу увагу зосереджено на питання розвитку неформальних інститутів на у транскордонному просторі між Україною та Європейським Союзом. Автором виділено основні типи неформальних інститутів, які визначають рівень конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні (коректори, замітники, паразити, маніпулятори, рудименти). При цьому, подано детальну

характеристику кожного виду та вплив кожного на розвиток транскордонного регіону, а також визначено місце кожного із неформальних інститутів у відповідній системі координат українсько-польського транскордонного співробітництва та наведені експертні оцінки характеру та сили впливу цих інститутів на конвергенцію саме в українсько-польському транскордонному регіоні (262-272).

Як уже зазначалося, особлива увага в дисертаційному дослідженні зосереджена на формуванні ефективного транскордонного співробітництва в межах прикордонних територій України та Польщі. Зокрема, автором розроблено алгоритм формування стратегії розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва. Особлива увага в цьому питанні зосереджена на формуванні цілісної мережі виконавців стратегії транскордонного співробітництва, яка має спиратися на функціонуванні транскордонних інституцій, здатних втілювати у життя передові досягнення науки і техніки, відповідаючи при цьому вимогам часу щодо рівня ефективності реалізації транскордонних проектів. В рамках цього питання запропоновано схему функціонування кластерно-інституційної агломерації в межах українсько-польського транскордонного регіону, яка побудована на основі поєднання трьох кластерів: рекреаційного, інформаційно-освітнього та кластеру ІТ-технологій (90-296).

В рамках дослідження особливостей формування конвергенції в соціально-економічному просторі транскордонного регіону між Україною та Польщею, досліджено питання стимулювання транскордонної конвергенції на основі фінансово-інституційного зближення сусідніх прикордонних регіонів краї. Виділено три механізми поширення транскордонних конвергентних процесів: фінансово-посередницький, фінансово-інституційний та ринково-інвестиційний, які в сукупності забезпечують трансформацію імпульсів у розвиток конвергентних процесів. При цьому, автором визначено та наведено основні важелі, використання яких може забезпечити конвергенцію в українсько-польському транскордонному регіоні (316-318).

Зміст та завершеність дисертаційної роботи

Дисертаційна робота є логічним та завершеним науковим дослідженням, яке виконане на належному рівні. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Вступ містить повне обґрунтування теми дослідження та актуальності її обрання, мету, завдання роботи, визначення об'єкта та предмета дослідження, наведення основних методів дослідження, використаних в роботі, а також наукову новизну та наведення практичного значення одержаних наукових результатів.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретико-методологічні засади соціально-економічної конвергенції регіонів у контексті європейської інтеграції» увагу приділено питанню дослідження теоретичних підходів до еволюції теорії конвергенції (с.15-32), зокрема, наведено періодизацію наукових шкіл у контексті еволюції теорії конвергенції (с. 30). Проведено методологічне обґрунтування соціально-економічної конвергенції регіонів в умовах активізації глобальних інтеграційних процесів, подано основні типи соціально-економічної конвергенції регіонів та наведено їх характеристику (с. 30-36). Виокремлено напрями поширення конвергентних процесів у транскордонному та міжрегіональному вимірі глобалізаційних процесів (с. 34-35). Запропоновано систему показників для забезпечення якісної та кількісної оцінки рівня соціально-економічної конвергенції у межах транскордонних регіонів (с. 38-40). Наведено основні чинники та напрями розгортання соціально-економічної конвергенції регіонів, схематично показано їх взаємозв'язки (с. 45). Вказано, що ідентифікація описаних чинників та їх диференціація зумовлюється методологічними підходами, які використовуються при дослідженні конвергентних процесів на міжрегіональному і транскордонному рівнях, наведено та охарактеризовано теорії регіонального розвитку, на яких вони спираються (с. 46-47). Визначено бар'єри на шляху поширення транскордонної конвергенції в напрямку євроінтеграції України на сучасному етапі (с.56-66). Наведено напрями транскордонної конвергенції регіонів в умовах європейської інтеграції України (с. 69-70), що дозволить

забезпечити зближення основних показників соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів країн.

В другому розділі дисертаційного дослідження «Соціально-економічний простір транскордонного регіону як середовище розгортання конвергентних процесів» досліджено питання сутності транскордонного регіону як об'єкта дослідження конвергентних процесів. Визначено суть поняття «транскордонний регіон» та критерії його ідентифікації (с. 74-76). Виокремлено основні ознаки транскордонного регіону (с. 77-79). Наведено структуроутворюючі ланки транскордонного регіону в контексті поширення конвергентних процесів (с. 81). Визначено особливості формування транскордонного регіону в умовах євроінтеграції (с. 83-84) та атрибути, якими транскордонні регіони, як суб'єкти регіональної політики ЄС, повинні володіти (с. 84-85).

Досліджено особливості формування та розвитку соціально-економічного простору транскордонного регіону у світлі теорії конвергенції. Визначено типи транскордонних регіонів (умовно ідентифіковані, еволюційно-прогресуючі, функціонально розвинені та оптимально збалансовані) за критеріями інституційної зрілості та функціональної спроможності (с. 91-92), подано їх характеристику. Визначено поняття «соціально-економічний простір транскордонного регіону» як усю сукупність розміщених у межах суміжних прикордонних територій сусідніх держав економічних суб'єктів та об'єктів, які вступають між собою в певні економічні взаємовідносини з метою досягнення своїх цілей та виконання покладених на них завдань, а також відповідні економічні процеси та явища, які породжуються цими взаємовідносинами та визначають характер їх подальшого розвитку (с. 94-95). Досліджено особливості впливу соціально-економічного простору транскордонного регіону на еволюцію конвергентних процесів (с.101), при цьому звернено увагу на необхідності визначення завдань транскордонного співробітництва з погляду забезпечення конвергенції регіонів (с. 105) та виокремлення основних важелів механізму поширення конвергенції у соціально-економічному просторі транскордонного регіону (с. 106-107). Окремо досліджено транскордонні ринки у соціально-

економічному просторі транскордонного регіону (с. 110-113) та визначено ключові ланки інфраструктури транскордонного ринку (с. 113-114).

Окремим питанням виокремлено визначення основних чинників стимулювання конвергенції в соціально-економічному просторі транскордонного регіону з погляду теорії європейської інтеграції, досліджено їх визначення в працях науковців (с. 117-119) та узагальнено їх (с. 120). Досліджено формування взаємозв'язків між чинниками стимулювання конвергенції (с. 122-126), визначено, що кожен із них має свої характерні особливості та специфіку впливу на поширення конвергентних процесів у соціально-економічному просторі транскордонного регіону

Третій розділ «Особливості соціально-економічної конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні в умовах євроінтеграційних змін» присвячений дослідженню основних напрямів конвергенції адміністративно-управлінських важелів та механізмів транскордонного розвитку, з акцентуванням на взаємовідносинах прикордонних територій України та Польщі (с.131-133). Визначено основні площини еволюції адміністративно-управлінських важелів транскордонної конвергенції в межах українсько-польського транскордонного регіону (с. 137). Досліджено основні етапи європейської інтеграції та стадії розвитку транскордонного співробітництва України з Європейським Союзом (с. 138-148), з акцентуванням уваги саме на розвитку транскордонного регіону між Україною та Польщею.

Проведено статистичну оцінку основних показників економічної конвергенції в розрізі окремих прикордонних регіонів. Проаналізовано кількісні параметри соціально-економічної конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні через використання методу абсолютної β -конвергенції і абсолютної σ -конвергенції. Графічно представлені результати проведених аналітичних досліджень (с. 149-159). На окрему увагу заслуговує проведений аналіз динаміки парної структурної подібності економік прикордонних регіонів України та Польщі, що дозволяє виявити рівень ефективності застосування адміністративних та управлінських інструментів впливу на досягнення конвергенції в межах транскордонного регіону, а також особливості

транскордонної взаємодії та взаємозв'язків в українсько-польському регіоні (с.162-175).

Окрему увагу зосереджено на аналізі фінансово-інвестиційних чинників поглиблення конвергенції у транскордонному просторі між Україною та Польщею. Досліджено обсяги залучених інвестицій у прикордонні регіони країн (с. 183-186), а також особливості фінансово-інвестиційного забезпечення українсько-польського регіону. Досліджено особливості функціонування фінансово-кредитних установ в прикордонних регіонах України та Польщі (с. 190-194). Проведено аналіз торговельно-економічних зв'язків у контексті соціально-економічної конвергенції прикордонних регіонів України та Польщі (с.195-212), в результаті чого виділено основні напрями нарощування експорту та імпорту товарів у сусідніх прикордонних регіонах України та Польщі (с. 208).

У четвертому розділі «Інституційні аспекти конвергенції в соціально-економічному просторі українсько-польського транскордонного регіону» визначено інституційно-правові засади формування потенціалу соціально-економічної конвергенції. Зокрема, наведено етапи еволюції інституційно-правового середовища ЄС з погляду пріоритетів транскордонної конвергенції регіонів (с. 216-218) та їх характеристика. Визначено основні аспекти еволюції інституційного середовища соціально-економічної конвергенції в українсько-польському транскордонному співробітництві на сучасному етапі розвитку (с. 219-221). Визначено вплив дії «мультиплікатора дивергенції» в умовах недостатнього рівня інституціоналізації соціально-економічного простору транскордонного регіону (с. 215-216). Наведено пропозицію використання формули розрахунку потенціалу соціально-економічної конвергенції у межах транскордонного регіону (с. 226) на основі показників формування потенціалу (с. 228).

Досліджено диверсифікацію інституційно-організаційного забезпечення розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва як чинника активізації конвергентних процесів, зокрема визначено низку організаційних елементів управління та інституційних ланок, спрямованих на вирівнювання пропорцій економічного розвитку по різні боки кордону (с. 236-238).

Охарактеризовано базові компоненти інституційно-організаційного забезпечення (інституційно-суб'єктні, інформаційно-аналітичні, навчально-освітні, адміністративно-управлінські, маркетингові та інфраструктурні), які забезпечують зближення основних параметрів економічного розвитку в межах усього українсько-польського транскордонного регіону (с. 239).

Визначено роль неформальних інститутів у конвергенції соціально-економічного простору українсько-польського транскордонного регіону, визначено їх основні типи (с. 262) та подану їх характеристику та особливості впливу на розвиток транскордонного регіону. Проведено експертне дослідження визначення характеру та сили впливу неформальних інститутів на конвергенцію в українсько-польському транскордонному регіоні та наведено його результати (с. 271).

У п'ятому розділі «Пріоритети поглиблення конвергенції в соціально-економічному просторі транскордонного регіону в умовах нових викликів європейської інтеграції» увагу приділено визначенню напрямів поглиблення інституційних змін у контексті розгортання конвергентних процесів у соціально-економічному просторі транскордонного регіону в умовах сучасних викликів євроінтеграції. Відтак звернено увагу на вирішенні трьох питань: зближення формальних інститутів і створення спільного транскордонного інституційно-правового поля; активізація та інтенсифікація діяльності транскордонних інституцій; інституційне сприяння розвитку транскордонних ринків. Запропоновано механізм синергетичного впливу інституціоналізації на поширення конвергентних процесів у транскордонних регіонах між Україною та ЄС (с. 284). Розроблено алгоритм формування стратегії розвитку українсько-польського транскордонного регіону (с. 290). Визначено засоби удосконалення інституційного забезпечення розвитку транскордонних ринків у межах українсько-польського транскордонного регіону (с. 289-291). Запропоновано схему функціонування кластерно-інституційної агломерації в межах українсько-польського транскордонного регіону (с. 296) на основі розвитку туристично-рекреаційного кластеру, транспортно-логістичного кластеру, кластеру ІТ-технологій, а також інформаційно-аналітичного та навчально-освітнього

кластерів. Запропоновано основні засоби удосконалення інституційного забезпечення розвитку транскордонних ринків та визначено їх характерні особливості (с. 299).

Наведено основні фінансовоінвестиційні важелі зближення економік прикордонних регіонів України та країн-членів ЄС. Увагу зосереджено на вдосконаленні шляхів стимулювання фінансово-інвестиційної конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні (с. 304-306), визначенні фінансово-інвестиційних важелів і механізмів конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні (с. 307-308). Досліджено особливості та можливі наслідки впровадження «економіки знань» в транскордонному регіоні (с. 318-338). Запропоновано заходи суспільно-психологічного впливу на поглиблення конвергенції в транскордонному регіоні (с. 340-344).

Теоретична значущість та практична цінність результатів дослідження

Дисертаційне дослідження характеризується високим рівнем достовірності теоретичних та практичних напрацювань, якістю сформульованих висновків та рекомендацій.

Теоретична значущість дисертаційної роботи: формування теоретико-методологічних засад визначення та формування конвергенції у соціально-економічному просторі транскордонного регіону, формування концептуальних засад конвергенції транскордонного регіону в умовах євроінтеграції.

Практична цінність результатів також підтверджено довідками про впровадження у діяльність відділом забезпечення зв'язків Президента України з Кабінетом Міністрів України Адміністрації Президента України при підготовці пропозицій до проекту Постанови КМУ «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки» (довідка № 53 від 17 лютого 2017 р.); департаментом економічного розвитку та регуляторної політики Секретаріату Кабінету Міністрів України при формуванні проекту середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року (довідка № 71 від 1 березня 2017 р.); департаментом економічної політики Львівської обласної державної адміністрації при розробці Стратегії розвитку Львівської області до 2020 року (довідка № 1-11-256 від 31 січня 2017 р.); департаментом міжнародної технічної допомоги та міжнародного співробітництва Львівської обласної

державної адміністрації при реалізації заходів з активізації транскордонного співробітництва між Львівською областю та сусідніми прикордонними воєводствами Польщі (довідка № 588 від 26 квітня 2017 р.), Львівською торгово-промисловою палатою при роботі з підприємствами-експортерами, які працюють на транскордонних ринках (довідка № 19-08-5/1613 від 22.12.2016 р.). окрім того, практичне значення засвідчує і впровадження результатів дослідження в навчальному процесі Державної техніко-економічної школи імені Броніслава Маркевича в м. Ярославі (Польща) при вкладанні навчальних дисциплін: «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Кількісні та якісні засоби та методи досліджень у суспільних науках», «Основи економіки та підприємництва», «Маркетинг та управління» (довідка № 96 від 24 квітня 2017 р.).

Результати дисертаційного дослідження доповідались на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах і круглих столах.

Зауваження та дискусійні положення

1. Робота стосується забезпечення конвергенції у соціально-економічному просторі транскордонного регіону в умовах євроінтеграції. Проте, дослідження проведене, в основному, в напрямку формування ефективного транскордонного співробітництва між прикордонними територіями України та Польщі, що певним чином обмежує саму сферу дослідження. При цьому, доцільним було б звернути увагу на формування такого транскордонного регіону та його роль саме як інструмента реалізації євроінтеграційних прагнень України.

2. Дослідження формування та розвитку транскордонного регіону між територіями України та Польщі відбувається без урахування зі сторони України Закарпатської області, що характеризує проведене дослідження як неповне.

3. На ст.. 262 наведено основні типи неформальних інститутів, які визначають рівень конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні, показано їх важливість та їх роль для розвитку транскордонного регіону, проте, не наведено жодного прикладу та не зосереджено уваги на практичній стороні їх дії.

4. Під час проведення експертного опитування та визначення його результатів обрано відповідну групу експертів (271-273). На нашу думку доцільним було б залучити до інтерв'ювання також представників органів

місцевого самоврядування, що дало б повнішу оцінку та забезпечило б усесторонній характер дослідження.

5. Проводячи аналіз, автор використовує різні періоди дослідження. Чи не вірніше було б провести аналітичну оцінку за один період? Це б дозволило забезпечити більш якісний аналіз та одержати більш достовірні результати дослідження та точніші висновки.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях і авторефераті

Автором було опубліковано: 37 наукових працях, з них 17 – одноосібних. Автору особисто належить 48,2 друк. арк. Відтак серед опублікованих праць: 5 монографій, з яких 3 одноосібні; 21 стаття у наукових фахових виданнях України, у тому числі 9 із них у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз; 4 статті в наукових періодичних виданнях інших держав.

Положення дисертації доповідались на 13 міжнародних і всеукраїнських конференціях та 2 науково-практичних семінарах і 3 круглих столах.

Автореферат відповідає положенням та висновкам дисертаційної роботи, а також відображає його структуру та логіку викладення матеріалу.

Загальний висновок

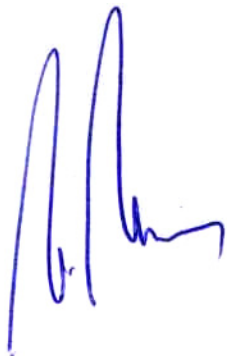
Дисертаційна робота Катажини Куцаб-Бонк «Конвергенція у соціально-економічному просторі транскордонного регіону в умовах європейської інтеграції» є цілком завершеним, оригінальним, самостійним науковим дослідженням, що висвітлює актуальну тему і має вагомe теоретичне та практичне значення. За рівнем наукової новизни наведені у дисертаційній роботі результати відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Можна стверджувати, що дисертація на тему «Конвергенція у соціально-економічному просторі транскордонного регіону в умовах європейської інтеграції» (автореферат, визначений об'єкт та предмет дослідження, зміст роботи, а також положення та висновки) відповідає паспорту спеціальності за своїм змістом, та вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ від 24 липня 2013р. № 567 із змінами

і доповненнями згідно з Постановами КМУ № 656 від 19 серпня 2015 р. та №1159 від 30.12.2015 р.

Вважаю, що автор дисертації Куцаб-Бонк Катажина заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Декан факультету
міжнародних відносин
Львівського національного
університету ім. І.Франка

проф. Мальський М.З.

М.З.